

Марія Кармазіна

ПИТАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ КРАЇНИ У ПРОГРАМАХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

У статті аналізуються програми політичних партій на предмет висвітлення у них питань науково-технічної модернізації країни. Особлива увага приділяється аналізу позиції парламентських партій.

Ключові слова: програма партії, науково-технічна модернізація країни, українські політичні партії.

Згідно зі статтею 7 Закону України «Про політичні партії в Україні» (2001) політичні партії повинні мати програму. Програма політичної партії є викладом цілей та завдань цієї партії, а також шляхів їх досягнення [1]. Утім аналіз програм загалом і проблеми науково-технічної модернізації країни у програмах політичних партій зокрема є досить непростим завданням, що зумовлюється, щонайменше, двома групами чинників.

По-перше, доступ до програмних документів політичних партій (на 1 жовтня 2013 р. Мінюстом України зареєстровано 202 партій) є утрудненим, а то й просто неможливим. Причини такого стану речей полягають у тому, що:

– переважна більшість партій створюється і функціонує в Україні не заради відстоювання суспільних інтересів, але інтересів певних груп, кланів, клік, а тому, не маючи зацікавленості у широкій соціальній базі, потреби (для реалізації своїх цілей) у підтримці населення, вони жодним чином не оприлюднюють свої програмні документи. Тож піддавати аналізу просто нема чого;

– Міністерство юстиції України, будучи органом, який легітимізує діяльність політичних партій, відмовляє у доступі до програмних документів діючих партій з метою наукового аналізу, обмежуючи науковий пошук доступом до документів лише тих партій, які припинили функціонування (у чому автор переконалася особисто, працюючи у поточному архіві Мінюсту у першій половині 2011 р.)

Серед 202 чинних політичних партій є ті, які були легалізовані зовсім недавно – упродовж січня – серпня 2013 р. Згідно із Законом «Про політичні партії в Україні» (стаття 11) ці партії «протягом шести місяців з дня реєстрації» мають забезпечити «утворення та реєстрацію в порядку, встановленому цим Законом, своїх обласних, міських, районних організацій у більшості областей України, містах Києві, Севастополі та в Автономній Республіці Крим». Здавалось би, що для створення мережі первинних організацій, партія має прагнути до максимального поширення своїх ідей і забезпечення умов для знайомства населення зі своїми програмними документами. Утім цього не відбувається, оскільки партії не лише не зорієнтовані на суспільство, а й не налаштовані на будь-яку форму діалогу із суспільством. Відтак, уже на етапі створення і реєстрації обласних, міських, районних осередків вони по-своєму розплачуються за «байдужість до суспільства»: практика останніх років свідчить, що, здолавши етап реєстрації Мініюстом України, політичні сили упродовж року припиняють існування і вилучаються Мініюстом із Єдиного реєстру громадських формувань саме через те, що їм не вдалося заручитися підтримкою на місцях і створити мережу своїх первинних організацій*. Можна припустити, що партії все ж не доцільно приховувати партійну програму, не докласти зусиль до розповсюдження своїх ціннісних орієнтирів, базових ідей та стратегічних цілей. Таким чином, програми і цих – нових – партій залишаються недоступними*.

По-друге, аналіз доступних програм політичних партій на предмет висвітлення в них питання науково-технічної модернізації країни обмежений, з огляду на якість самих програм:

* Мною підраховано, що, приміром, у 2011 р. із 16 зареєстрованих Мініюстом України політичних партій упродовж 2012 р. припинили свою діяльність 3 – Політична партія «Відродження та розвиток», Політична партія «Українська партія респонсизму», Партія «Сам за себе». Свої життєві колізії пережила і Політична партія «Робітнича партія України», зареєстрована 7 листопада 2011 р.: на початку січня 2013 запис про її реєстрацію було анульовано, 10 липня 2013 р. – поновлено. У 2013 р. із «Єдиного реєстру громадських формувань» зникла політична партія «РЕНЕСАНС» (зареєстрована 23 січня 2012 р.)

* Так, не вдалося віднайти програми жодної із 13 партій, які були зареєстровані Мініюстом України впродовж 2012 – вересня 2013 р. і внесені до «Єдиного реєстру громадських формувань».

– доступними – опублікованими (на паперових носіях) – програмами є переважно застарілі, а не нові, їхні редакції, аналіз яких дозволяє говорити про ставлення тієї чи іншої партії до питання науково-технічної модернізації країни лише у контексті історичної ретроспективи, але, зрозуміло, позбавляє підстав для аналізу і висновків щодо підходів партії до питання на сучасному етапі;

– на функціонуючих офіційних сайтах політичних партій (а такі сайти має незначна кількість партій) програми, як базовий для партії документ, або взагалі не представлені (розміщуються лише партійні статuti, як наприклад, на сайті Партії регіонів) [2], або подаються тексти передвиборчих програм (тих партій, які брали, участь в останніх виборах до Верховної Ради України у 2012 р., як, наприклад, згадана Партія регіонів, на сайті якої розміщено документ за назвою «Від стабільності до добробуту. Передвиборна програма Партії регіонів»).

Говорячи *про якість програм*, варто звернути увагу на те, що у більшості випадків партійні підходи до питання науково-технічної модернізації країни неможливо виокремити і проаналізувати, оскільки тексти партійних програм мінімізовані. У таких коротких документах партія у *дуже загальному вигляді торкається зазначеного питання*. Суть її підходів до проблеми концентрується у кількох загальних реченнях (що може свідчити, з-поміж іншого, про просту некомпетентність партійних ідеологів у питаннях реформування країни на засадах інновацій).

Вищеперераховані обставини по-своєму зумовили відбір партійних програм для вивчення: у статті запропоновано аналіз програм партій, які стали переможцями парламентських виборів 2012 р.: Партії регіонів**, Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина» (далі – ВО «Батьківщина»), Комуністичної партії України (КПУ), Всеукраїнського об'єднання «Свобода» (ВО «Свобода») і Політичної партії «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка» (УДАР).

** Написання усіх назв партій – згідно із їх написанням у «Єдиному реєстрі громадських формувань», розміщеному на сайті Мінюсту України (Державної реєстраційної служби України), (див.: Політичні партії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.drsu.gov.ua/party>)

Партійна програма Партії регіонів

Особливістю програми Партії регіонів [3] є те, що:

– жодна із 7 частин Програми (серед яких: 1. Принципи, завдання та мета; 2. Зміцнення засад демократичного розвитку; 3. Пріоритети економічного розвитку; 4. Пріоритети соціального розвитку; 5. Освіта, культура і духовність; 6. Міжнародна безпека; 7. Україна – рівноправний і надійний міжнародний партнер) безпосередньо не присвячена проблемам розвитку науки, науково-технічній модернізації країни;

– у Програмі взагалі не зустрічається словосполучення «науково-технічна модернізація країни», як і просто «модернізація країни» чи «науково-технічний(і)» потенціал, розвиток, можливості і тощо.

Натомість на основі проведеного контент-аналізу тексту Програми виявлено *спорадичне вживання* словосполучень;

- «наука» / «наука і освіта» / «освіта і наука» – 9 випадків;
- «науково-освітня система» / «система освіти і науки» – 2 випадки;
- «наукові й освітні установи / заклади» / «науково-освітні програми» – 3 випадки;
- «науково-технологічний потенціал» – 1 випадок;
- «науково-технічна політика» – 1 випадок;
- «науково-технічне оновлення» – 1 випадок;
- «наукоємні конкурентоспроможні технології» – 1 випадок;
- «наукоємна конкурентоспроможна продукція у промисловому виробництві» / «експорт наукоємної промислової продукції» – 2 випадки;
- «наукові парки» – 1 випадок;
- «модернізація національної економіки» / «модернізація оборонно-промислового комплексу країни» / «модернізація системи озброєнь і військової техніки» – 3 випадки.

Аналіз контекстів вживання вищевказаних слів і словосполучень, дозволяє твердити наступне.

По-перше, Партія регіонів декларує:

розуміння того, що «освіта і наука є не тільки традиційними сферами виховання людини і турботи про суспільство, але й сфе-

рою формування людського капіталу, який відіграє стратегічну роль у конкурентоспроможності економіки України»;

готовність «взяти на себе відповідальність за створення в країні гнучкої, спрямованої на потреби людини, суспільства і економіки, відкритої для інновацій науково-освітньої системи».

По-друге, Партія регіонів заявляє про:

необхідність націленості науково-освітньої системи на виховання нового покоління «політиків і управлінців для територіальних громад, бізнесу, суспільства, охорони здоров'я, науки і мистецтва»; «відміни» бюрократичного контролю «над наукою та освітою»; перетворення Міністерства освіти і науки в єдиний державний орган управління, який «створює сприятливі умови для розвитку науки і освіти в Україні, стає надійним партнером для самостійних наукових й освітніх установ усіх форм власності», а в «інших питаннях сфера науки і вищої освіти має регулюватися угодами між самими вузами».

Крім того, у тексті Програми зустрічаються словосполучення, зміст яких, можна твердити, *передбачає «модернізацію» країни*. Серед цих словосполучень є такі як: «соціально-економічний розвиток країни, всіх регіонів», «технологія творення», «ефективний розвиток усього суспільства», «розкриття людського потенціалу», «економічний розвиток», «еволюційний розвиток країни», «зростання конкурентоспроможності країни», «стабільний і збалансований розвиток», «динамічний розвиток регіонів», «розвиток людини», «розв'язання актуальних соціально-економічних та екологічних проблем регіонів», «подолання депресивного стану територій», «розбудова сучасної економічно розвиненої соціально орієнтованої держави», «реальне підвищення добробуту» тощо. У загальному контексті Програми вони сприймаються швидше не як «структури стратегії», але як загальні міркування щодо напрямку руху.

По-третьє, Партія регіонів констатує, що:

«залучення до європейської системи освіти й науки (до Болонського процесу. – М. К.), до міжнародних дослідницьких проєктів сприятиме швидшому економічному розвитку нашої країни»;

«у співробітництві держави й університетів особливу роль повинні відігравати національні й регіональні фонди розвитку науки і освіти»;

По-четверте, Партія регіонів «пропонує»:

«зміну моделі фінансування науки, культури та освіти, перерозподіл коштів на користь регіональних і місцевих бюджетів у цих галузях»:

«запровадження крім системи фондів підтримки науки та мистецтва механізму підтримки цілеспрямованих національних і регіональних програм у сфері науки, мистецтва, освіти, книговидання та кіно з метою розвитку нових перспективних напрямів, які будуть платформами стратегічного розвитку регіонів і країни у цілому та створять сучасну інфраструктуру культурних, освітніх і наукових закладів».

По-п'яте, партія «домагаатиметься» / «реалізуватиме» / «забезпечить»:

– в інтересах національних ФПГ – «непорушних гарантій власності й відмови від практики реприватизації»; створення «законодавчих умов», які «унеможливають рейдерство як системний фактор»; державного сприяння суб'єктам господарювання у виході на міжнародні ринки і забезпечення захисту інтересів українських корпорацій за кордоном»; удосконалення антимонопольного законодавства;

– в аграрній політиці – «забезпечення розвитку високоєфективного, прибуткового сільськогосподарського виробництва та розв'язання на цій основі проблем соціальної інфраструктури села»; завершення земельної реформи; реалізації розробленої партією стратегії розвитку села; створення електронного загальнодержавного кадастру землі; проведення моніторингу земельних ресурсів; розбудова інфраструктури аграрного ринку;

– у транспортній політиці – розробку й прийняття Національної транспортної стратегії, розбудову міжнародних транспортних коридорів, удосконалення мережі транспортного сполучення тощо;

– у сфері соціального розвитку – контроль за процесом створення в Україні дієвої тривірневої пенсійної системи, запровадження дієвого контролю за своєчасним здійсненням виплати пенсій і соціальної допомоги, створення умов для реалізації страхових принципів у пенсійному забезпеченні тощо.

Вищевикладене дозволяє твердити:

1. Відсутність у Програмі партії окремого розділу, присвяченого науці, науковому розвитку, як і поодинокі згадки про науку,

свідчить, що *галузь науки не є серед стратегічних пріоритетів, які вимагатимуть першочергової уваги з боку правлячої партії. Програмі бракує системного погляду на розвиток науки в державі. Розвиток науки (судячи з тексту Програми) має розвиватися тільки у контексті з освітою. Ідеологи партії не усвідомлюють, що наука є самодостатнім феноменом і може/повинна мати можливість розвиватися без обов'язкового зв'язку з іншими сферами.* Програма акцентує увагу на прикладному аспекті науки, уникаючи констатації необхідності розвитку фундаментальної науки, яку можна розглядати як одну із підвалин безпеки держави, якщо безпеку розуміти широко, а не зводити її тільки до «оформлення державних кордонів» і не вбачати її лише у збройних конфліктах і міжетнічному протистоянні, що «відбуваються у безпосередній близькості до кордонів нашої держави», зазіханні «з боку іноземних держав на природні ресурси, що знаходяться на території України», нелегальній міграції, міжнародних терористичних організаціях, транскордонному розповсюдженні екологічного забруднення і захворювань, як це має місце в Програмі.

2. Нерозуміння значення науки зумовлює й той факт, що в тексті Програми Партії регіонів немає жодної вказівки на необхідність «розвитку» чи «розв'язання актуальних соціально-економічних та екологічних проблем регіонів» з урахуванням наукових досягнень або з опорою на наукові досягнення, за рахунок впровадження новітніх технологій тощо. Спорадичні випадки вживання поняття «науково-технічне оновлення» чи «наукоємні конкурентоспроможні технології», як і «наукоємна конкурентоспроможна продукція у промисловому виробництві» / «експорт наукоємної промислової продукції» у тексті Програми сприймаються як *випадкові словесні конструкти, а не як складові системного бачення.* Впадає в око, односторонність сприйняття конкурентоспроможності (оскільки йдеться лише про «конкурентоспроможну продукцію у промисловому виробництві»). Спрощене сприйняття конкурентоспроможності держави по-своєму свідчить або про те, що розробники насправді не надавали Програмі великого значення (у функціонуванні партії), а тому документ і не виписаний, як годилось би, або керівники й ідеологи партії мають слабку уяву про те, що таке конкурентоспроможність держави.

Абстрактні поняття «технологія творення», «оволодіння сучасними знаннями» чи «розкриття людського потенціалу» у контексті загальних заяв («ми виступаємо за...») і пропозицій («ми пропонуємо», «обстоюємо»), як і її нинішня відсутність на офіційному сайті партії (а «заміна» її, як вказувалося вище, документом «Від стабільності до добробуту. Передвиборна програма Партії регіонів»), підштовхують до висновку, що Програма – не була «документом для творення», а лише – «для заяв».

3. Показово, що такі терміни, як «домагатиметься» / «реалізуватиме» / «забезпечить» у Програмі використано у випадках, коли йдеться про інтереси ФПГ, аграрну і транспортну політики, пенсійне забезпечення і соціальну допомогу. Це підштовхує мінімум до двох висновків: *по-перше*, вживання саме таких термінів щодо вказаних сфер опосередковано свідчить, що саме вони (а не будь-які інші) викликають зацікавленість правлячої партії і перебувають у центрі її уваги; *по-друге*, що Програма партії виявилася або фактично непридатною до виконання, або вже у час свого «народження» просто не передбачалося (розробниками) її втілення, оскільки в умовах сьогодення про позитивні зрушення у сфері гарантії власності, унеможливлення рейдерства, як і забезпечення високоефективного сільськогосподарського виробництва, не кажучи про соціальне забезпечення, вести мову не доводиться.

4. Характерною ознакою Програми є її своєрідна «позитивність»: у ній, *по-перше*, немає оцінок сучасного стану держави і суспільства; *по-друге*, – не йдеться про «труднощі», «слабкі місця», «недоліки», «проблеми, які вимагають негайного вирішення», «неприпустимість...» тих чи інших явищ (приміром, корупції, рейдерства, непрозорості дій влади, порушення Конституції тощо), про «першочерговість», «нагальність» розв'язання тих чи інших завдань (що характерно, наприклад, для програми комуністів) тощо, як не йдеться і про необхідність щось *системно «модернізувати»*. Правляча партія *першим рядком* Програми констатує, що вона – «партія народу, стабільного розвитку, історичної перспективи», а далі, власне, «пропонує», «обстоює» *окремі зміни в окремих сферах*.

Таким чином, Програма Партії регіонів не є своєрідною стратегією, але є «непрацюючим» документом, (що по-своєму

підтверджує її кон'юнктурна «заміна» на партійному сайті у 2012 р. документом «Від стабільності до добробуту. Передвиборна програма Партії регіонів»).

Партійна програма Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина»

Прагнення проаналізувати партійну програму та її пошук дозволяють твердити таке:

– на офіційному сайті партії замість партійної програми розміщено **Програму Об'єднаної опозиції «Батьківщина»** «Справедлива держава, чесна влада, гідне життя» [4]. На сайтах міських організацій ВО «Батьківщина» Програма або загалом відсутня (як, наприклад, на сайті міської організації м. Світловодська) [5], або розміщена передвиборча – 2007 року – програма Блоку Юлії Тимошенко «Український прорив» (як на сайті партійної організації м. Львова) [6], або вже новіша – 2012 р. – програма «Справедлива держава...» (як на сайті партійної організації у м. Запоріжжі) [7]. На сайті партійної організації у м. Тернополі вдалося віднайти власне Програму ВО «Батьківщина») [8];

– Програма ВО «Батьківщина» не дає підстав для аналізу позиції партії щодо науково-технічної модернізації країни на сучасному етапі, оскільки більш-менш розлога четверта частина документа під назвою «Економічна стратегія і програма партії на період до 2005 року» (першого етапу перетворень) дає можливість сформулювати конкретним уявленням щодо позиції партії із зазначеного питання тільки за вісім років перед цим – до 2005 р. Завдання другого і третього етапу реформ в країні (без констатації їхніх хронологічних меж) – викладені досить лаконічно – двома реченнями;

– у застарілій (в економічній частині), але чинній Програмі партії відсутній окремий розділ, присвячений розвитку науки, науково-технологічної сфери тощо.

Аналіз інших частин Програми засвідчує, що партія, яка тривалий час позиціонує себе опозиційною силою, яка проголосила себе «всенародною демократичною партією патріотично-реформаторського спрямування» фактично не має програми науково-технологічного оновлення країни.

Контент-аналіз тексту Програми свідчить, що свого часу партійні ідеологи задумувалися над питанням «реформування, модернізації та демократизації» країни; стверджували, що «суспільство справедливості й добробуту може бути побудоване в Україні лише через демократизацію, інтелектуалізацію та гуманізацію політичного життя, якісно новий розвиток продуктивних сил і виробничих відносин, необмежений розвиток ефективного ринкового народного підприємництва». Програма проголошувала, що «ефективні економічні реформи мають покращувати життя людей». Висловлювалася думка, що побудова «нового громадянського суспільства» в Україні можлива «лише шляхом поетапного еволюційного реформування влади, економіки, формування системи нових духовних і моральних цінностей народу». У Програмі побутують такі словосполучення, як «виведення України з глибокої ... економічної... кризи», «економічне зростання», «висока конкурентоспроможність», «відродження економіки», «радикальний прорив у майбутнє», «максимальний розвиток народного підприємництва». Не наука, інновації, а саме, народне підприємництво розглядалося як «локомотивний фактор» економічного відродження. Якщо стратегічним завданням *першого етапу* (до 2005 р.) називалося «відновлення внутрішнього ринку і національного виробництва, створення умов для ефективного інвестування, формування національного капіталу», то головним завданням *другого етапу* реформаторських перетворень проголошувалася необхідність глибоких структурних трансформацій економіки «в напрямі формування економіки постіндустріального, інформаційного типу і в наближення України до середньоевропейського рівня економічного розвитку»; *третього етапу* – «досягнення такого рівня розвитку продуктивних сил інформаційно-інтелектуального характеру, який створить можливість переходу до рівня повідних розвинутих країн Європи і світу».

Запропоновані заходи трактувалися партійними ідеологами як «нова економічна стратегія». Особливість економічної політики партії визначалась тим, що у ході перетворень варто покладатися на власні ресурси і сили України, на високу потенційну ефективність об'єднаної праці нашого народу. Крім того, у Програмі

констатується, що «суть нової державної економічної політики і стратегії» партія вбачає:

а) у залученні до активної трудової діяльності більшості працездатних громадян»;

б) у «широкому розвиткові економічної самодіяльності й підприємництва населення з метою різкого збільшення виробництва конкурентоспроможної продукції і послуг як на великих підприємствах, так і через найефективніші форми малого й середнього бізнесу...»;

в) у захисті вітчизняного виробника і споживача, що можна забезпечити шляхом ефективного державного і законодавчого регулювання розвитку економіки, шляхом відродження, модернізації й реструктуризації промисловості, реіндустріалізації України на інноваційній технологічній основі.

В Програмі, стверджується, що партія пропонує «нові шляхи, засоби та методи оновлення України, її стабілізації, модернізації, радикального прориву в майбутнє, стрімкого розвитку через реалізацію стратегії інноваційного розвитку на випередження на основі задіяння великого інтелектуального потенціалу нашого суспільства». В іншому – «партія робитиме все необхідне для визначення ефективних шляхів, засобів і методів захисту, відродження і становлення України, її стабілізації й модернізації, радикального прориву в майбутнє, стрімкого розвитку через реалізацію стратегії інноваційного розвитку на випередження, а не вічне наздоганяння інших країн». Таким чином, не ясно, чи партія уже пропонує нові шляхи засоби та методи оновлення, чи тільки робитиме все необхідне для їх визначення.

Вищевикладене дозволяє твердити:

1. Своєрідна відмова партії від Програми (про що по-своєму свідчить факт тривалого неприйняття її нової редакції, непоширеність її тексту для ознайомлення і аналізу, пропозиція на партійному сайті замість Програми останньої передвиборчої програми) підводять до висновку, що Програма партії – програма *ad hoc*. Пропоновані нею стратегії – короткотермінові, які допомагають політичній силі досягати якихось результатів на короткому часовому відрізку.

2. Формулювання, вжиті в документі щодо науково-технологічного реформування країни, носять загальний характер. Їхня суку-

пність не вибудовується у логічну стратегію реформ, що дозволяє говорити про фактичну відсутність такої стратегії у партії.

3. Загальність формулювань не дає можливості сформуватися чітким уявленням щодо пропонованих партією механізмів, інструментів науково-технологічної модернізації України, визначення позицій партії щодо припустимих тактичних кроків (заходів) на шляху перетворень.

Партійна програма Комуністичної партії України

Особливості *Програми КПУ* [9] є такими:

– у ній відсутній окремий розділ (параграф, частина), присвячений як проблемам науково-технічної модернізації країни, так і проблемам розвитку науки;

– пріоритет Програми – заявити про «своє бачення сучасного світу, про цілі і завдання, які вона [партія. – М. К.] ставить перед собою, шляхи і способи їх досягнення». «Сучасний світ» постає у негативному світлі і, відповідно, характеризується – за допомогою негативно заряджених термінів: «світовому капіталізму вдалося тимчасово взяти реванш», «Україна відкинута у своєму розвитку», «ліквідовано владу трудящих», «відроджено експлуатацію людини людиною» тощо;

– перетворення, що мають відбуватися в Україні, описуються такими термінами, як: «революційне перетворення суспільства на соціалістичних засадах», «боротьба проти правого і лівого опортунізму», «завоювання влади трудящими», «скасування приватної власності», «побудова в Україні соціалізму», «виведення країни з глибокої кризи», «розв'язання гострих соціально-економічних та інших проблем», «реформування всієї системи суспільних відносин», «відновлення у повному обсязі функцій держави», «повернення у загальнонародну власність...» тощо;

– Програма емоційно перевантажена, про що свідчить не лише використання в тексті синтаксичних конструкцій, що є більш придатними для виголошення закликів, формулювання гасел, навішування ярликів, але й вживання емоційно забарвлених термінів: «у годину тяжких випробувань», «ярмо капіталу», «непосильна праця» тощо.

На основі проведеного контент-аналізу тексту Програми виявлено вживання таких словосполучень у певних контекстах;

- «передова наука» (у СРСР) – 1 випадок;
- «підірвано... наукові зв'язки» (з Російською Федерацією) – 1 випадок;
- «наука» (перебуває на «голодному пайку») – 1 випадок;
- «розвиток науки» (вимагає істотного збільшення державних вкладень) – 1 випадок;
- «науково-дослідна робота» (партія надає першорядного значення «забезпеченню вчених гідною заробітною платою й усім необхідним для науково-дослідної роботи») – 1 випадок;
- «модернізація народного господарства» / «здійснення конкретних програм модернізації галузей вітчизняної економіки» (на нинішньому етапі) – 2 випадки;
- «неодмінні умови модернізації» (діяльності КПУ) – 1 випадок.

Вищевикладене, таким чином, дозволяє твердити:

1. Програма комуністів – програма «повернення назад», а не руху вперед, оскільки є зразком «традиційного мислення» комуністів, що оперує застарілими категоріями попереднього століття, передбачає побудову в Україні соціалізму і не враховує глибини і суті змін як у світовій, так і вітчизняній політиці й економіці, зрушень у свідомості основної маси співвітчизників. Програма свідчить про нерозуміння або свідоме ігнорування комуністами нових загроз і викликів, перед якими постає (кожна) держава і суспільство на початку ХХІ століття.

2. Запропоновані в Програмі заходи (встановлення влади трудящих, відновлення державного контролю, культивування ідеї державного патерналізму, перелік орієнтирів для «трудящих», «бідних», «обездолених» та ін.), як і використання емоційно забарвлених термінів, свідчить, що Програма не розрахована на реалізацію, а слугує маніпулятивним інструментом, який має привабити певний контингент громадян (до членства у партії, для голосування за КПУ і її підтримку під час парламентських чи місцевих виборів). «Пропозиція» державного патерналізму (як й інші «соціалістичні пропозиції»), потужна емоційної складова Програми дозволяють говорити не просто про її маніпулятивний потенціал, а про

глибинний деструктивний вплив на свідомість певних суспільних верств у сучасній Україні, оскільки положення (ідеї) Програми не відповідають соціально-політичним, економічним та іншими реаліям сьогодення. Пропонується – міф, ілюзорна можливість повернути в Україну «минуле» – соціалізм.

3. З одного боку, КПУ виказує розуміння занедбаного стану науки в Україні, зубожіння науковців, необхідності модернізації «народного господарства» і закріплює в Програмі *стратегію* досягнення змін у країні, а також *механізм* їх здійснення (що відрізняє програмний документ комуністів від, наприклад, аналогічного документа «регіоналів»), з іншого – з урахуванням глобалізаційних процесів, як і процесів глокалізації, ця стратегія і механізми є утопічними.

Партійна програма Політичної партії «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка»

Особливістю програми Політичної партії «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка» [10] є те, що:

– Програма – свідчення досить високого інтелектуального потенціалу його розробників, достатнього розуміння ними реального стану речей в Україні та світі, усвідомлення мегатрендів суспільно-політичного, економічного, науково-технічного, культурного розвитку на сучасному етапі функціонування людської цивілізації, розуміння сутності загроз і викликів, що стоять перед людством загалом і кожною окремою державою зокрема (що віддзеркалюється у структурі Програми, постановці завдань, у баченні шляхів їх розв'язання й, зрештою, у термінах, якими описуються сучасні процеси, завдання, можливості, у витлумаченні явищ згідно із викликами часу, наприклад: «конкурентоздатність через конкуренцію»);

– Програма – систематичний «зріз» реального стану українського суспільства, проблем його розвитку, гальм конкурентоспроможності тощо;

– документ пропонує системний підхід до питання подальшого розвитку держави і суспільства (має місце виокремлення існуючих проблем і їхнього «живильного ґрунту», далі – декларація мети, до якої треба прагнути, і, зрештою, – визначення «напрямку головного удару» і пропозиція конкретних дій для досягнення мети),

чітко *виписуючи «больові точки»* української держави і соціуму («культ високих посад, сили та грошей», монополізм, корупція, поляризація між бідними й багатими, нерівність умов для підприємництва, розкрадання, здирництво тощо), пропонуючи *інструменти* («держава як інструмент»), *стратегію і тактику* (передбачає «насамперед, змінити ціннісні орієнтири суспільства», «приєднатися до постматеріального світу, в якому домінують цінності самовираження та індивідуальних свобод», «інтегрованість у сучасний розвинений світ» тощо) реформ, обґрунтовуючи *важливість накопичення конкретних капіталів* (ресурсної бази) – соціального, політичного, інтелектуального – для реформування країни, конкретизуючи *механізми змін* («механізм демократії участі», «механізм делегування», «суспільний діалог», «податкові механізми», «градація законів на органічні та звичайні» тощо);

– проблемам розвитку, функціонуванню і значенню науки в країні присвячена одна (із 14) частин Програми – «Освіта, наука та інновації»; питання, присвячені науково-технічній модернізації країни («реформуванню»), так чи інакше висвітлені як у Преамбулі, так і в окремих розділах Програми – «Реформа публічної адміністрації», «Антикорупційна політика», «Економічна політика» тощо. Ідеологи партії продемонстрували розуміння взаємозалежності і взаємообумовленості процесів у державі та суспільстві, обґрунтували можливість ефекту (реальних змін) у результаті забезпечення синергізму дії найрізноманітніших чинників у всіх сферах (від центральної і місцевої влади, громадянського суспільства, гендерних відносин – до сфери економіки, охорони здоров'я, міжнаціональних взаємин, демографії, культури, збереження довкілля), а тому в комплексі заходів «пріоритетом I», як вказано у Преамбулі, є «збалансування і модернізація системи центральної влади»; «пріоритет II – розширення повноважень місцевих громад»; «пріоритет III – економіка рівних можливостей»; «пріоритет IV – верховенство права для захисту суспільних інтересів»; «пріоритет V – створення можливостей для гідного життя та розвитку всіх суспільних груп».

Показово, що в науково-інноваційній сфері партія розглядає як нагальну необхідність «якнайшвидше впровадження першочергових заходів, спрямованих на усунення системних недоліків у функціонуванні науково-технологічного комплексу та забезпечення реалізації інноваційної моделі розвитку України».

Обстоюючи ідею тісного поєднання освітнього, наукового й інноваційного процесів, партія завданням державної політики в науково-технологічній сфері вбачає підтримку «інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання на всіх стадіях інноваційного процесу», стимулювання попиту на результати наукових досліджень і розробок, створення сприятливих умов для виробництва інноваційної продукції з високим рівнем доданої вартості. Очікуваним результатом, з точки зору партійних ідеологів, має стати: орієнтація на систему довгострокових технологічних пріоритетів, яка формується із урахуванням глобальних тенденцій, необхідності зміцнювати національну безпеку і забезпечувати сталий розвиток економіки; посилення взаємодії у «трикутнику знань» – освіта, дослідження, інновації – на всіх рівнях (від окремих дослідників, дослідницьких установ та університетів, інвесторів – до малих і великих підприємств); розвиток фінансових механізмів стимулювання впровадження передових науково-технічних розробок, створення умов для залучення приватної ініціативи; функціонування ефективних форм державно-приватного партнерства в науково-технологічній сфері, поєднання важелів державного регулювання і ринкових механізмів, надання більшої свободи дослідникам; активна діяльність системи функціонального представництва консультативних та дорадчих органів при уряді і парламенті з метою формування й обґрунтування стратегічних напрямів науково-технологічного розвитку, забезпечення дієвої комунікації між державою і спільнотою науковців на відкритих, публічних та конкурентних засадах; оптимізація структури органів влади, відповідальних за реалізацію освітянської, наукової, інноваційної та технологічної політики.

Партія акцентує важливість входження України як повноправного суб'єкта до європейського освітнього і наукового простору; наголошує на необхідності доведення наукомісткості валового внутрішнього продукту щонайменше до 2%. Важливим, з погляду «ударівців», є формування системи ефективної координації фундаментальних і прикладних наукових досліджень у різних секторах науки; створення на базі Державного фонду фундаментальних досліджень Національного наукового фонду для фінансування пріоритетних досліджень у сфері точних, природничих та соціогуманітарних наук на конкурсній основі, забезпечення бюджету

Національного наукового фонду в обсягах, не менших 10% від загального обсягу фінансування науки, тощо. Паралельно має відбуватися стимулювання інноваційного розвитку економіки.

Вищевикладене дозволяє зробити такий висновок.

1. Програма «УДАРу» є документом політичної сили, яка здатна виявляти і розуміти реальні процеси, загрози і виклики, перед якими опиняється суспільство і держава і – ширше – світ на початку ХХІ століття.

2. Партійна програма демонструє систематичне знання і розуміння «ударівцями» суті проблем розвитку української держави і суспільства та пропонує системний підхід до їх розв'язання.

3. Реформування розглядається в контексті взаємопов'язаності усіх сфер і процесів у суспільно-державному організмі.

4. Документ пропонує науково-технічні перетворення з опорою на демократизацію і лібералізацію.

5. Програма видається реальною для втілення (за наявності політичної волі натхненників і реалізаторів реформ).

Партійна програма Всеукраїнського об'єднання «Свобода»

Особливістю програми Всеукраїнського об'єднання «Свобода» [11] є те, що:

– документ має додаткову назву – «Програма захисту українців», що зумовлює певний кут зору на проблеми, що формуються, та відповідно, на методи їх розв'язання;

– для досягнення мети (побудови «могутньої Української держави на засадах соціальної та національної справедливості») партія пропонує «план негайних першочергових кроків». Тож Програму власне і варто аналізувати з урахуванням того, що запропоновані 211 «кроків» (саме стільки пунктів виділили ідеологи партії у восьми частинах документа) – «негайні» і «першочергові», а не стратегічний документ на перспективу;

– серед першочергових пріоритетів партії – «докорінне очищення» (влади і суспільства), досягнення економічної незалежності, а також «подолання демографічної кризи та підвищення якості життя», захист «права на Батьківщину» і «захист життєвого простору», «збереження ідентичності та розвиток культури»,

«подолання наслідків окупації», «європейський україноцентризм та сильна держава», «встановлення Конституційного порядку та забезпечення стабільного розвитку». Тобто ключові настанови, пов'язані із змінами і розвитком, концентруються у словах «досягнення незалежності» – «подолання наслідків» – «збереження...» – «захист...» – «встановлення порядку»;

– своєрідним акцентом Програми (частина «Влада і суспільство. Докорінне очищення та справедливий лад») є акцент на необхідності якісного оновлення кадрового потенціалу влади: люстрація, усунення «агентури КДБ» та держслужбовців, які працювали «на керівних посадах в КПРС»; оприлюднення списків «агентів КДБ СРСР, які перебували або перебувають на державній службі в Україні та інших суспільно значущих посадах» і заміна їх молодими фахівцями, які відібрані за принципами патріотизму і професіоналізму»; перевірка держслужбовців та кандидатів на виборні посади за допомогою поліграфа на причетність до корупційних дій, співпраці з іноземними спецслужбами та на наявність подвійного громадянства тощо.

Проголошуючи необхідність економічної незалежності, «свободівці» найперше висувають вимогу досягнення енергетичної незалежності країни і підкреслюють важливість розробки й ухвалення цілої низки державних програм – власне програми енергетичної незалежності, розробки родовищ енергоносіїв, розвитку та впровадження альтернативної енергетики, стимулювання енергоощадних технологій. Крім того, в економічному блоці програми вказується на важливість ухвалення Земельного, Податкового кодексів, закону про землі «підвищеної цінності» та передбачається заборона торгівлі землею сільськогосподарського призначення, запровадження кримінальної відповідальності за ерозію ґрунтів «унаслідок людських дій». Серед чільних вимог – ухвалення державної програми розвитку сільськогосподарської техніки, галузевих програм прямих дотацій, розвитку селекції, виробництва посівного матеріалу, засобів захисту рослин племінного тваринництва, садівництва тощо.

Віддаючи належне ролі науки в оновленні країни, «свободівці» пропонують запровадити комплексне податкове стимулювання інвестицій у науку, освіту та інновації; зменшення по-

датку з прибутку до 5% на ту частину прибутку підприємств, яку вони спрямовують на технологічне оновлення засобів виробництва згідно з передовими технологіями.

Програма передбачає державний контроль над банківською сферою. Окрема увага приділена питанню розвитку конкурентоспроможних галузей промислової та інноваційної діяльності: харчопереробної, авіа-, судно-, верстатно- та машинобудування, ВПК та космічної галузі. При цьому наголошується необхідність спрямування державної підтримки на високотехнологічні, наукоємні, інноваційні, імпортозамінні та «вертикально інтегровані» галузі.

Як гальма на шляху розвитку країни Програма називає корупцію, «приватні монополії та олігополії» в українській економіці, рейдерство тощо.

Таким чином, Програма ВО «Свобода» свідчить про таке.

1. Партія розробила документ, який має чітку ідеологічну спрямованість і окреслює коло *перших*, необхідних до реалізації кроків (у том числі – у сфері науково-технічної модернізації країни), які б у такий спосіб відмежували державу і суспільство від радянського минулого.

2. Ступінь розуміння глибини і сутності змін у науково-технічній сфері як базовій для реалізації науково-технічного реформування країни є досить поверховим: пропонується ухвалення законів, кодексів, державних програм, але не йдеться про обґрунтування механізму забезпечення реалізації цих актів. Як не йдеться і про механізми й інструменти боротьби з невиконанням законів, корупцією, зловживаннями владою тощо.

Підсумовуючи, можна зазначити наступне:

по-перше, програми парламентських політичних партій відображають більший чи менший рівень заангажованості їхніх творців певним комплексом політичних ідей – демократичних, ліберальних, комуністичних, націоналістичних. Залежно від культивування тих чи інших ідеологічних настанов відбувається постановка цілей і завдань партією, пропонуються інструменти змін у суспільстві – від революційних до поетапного реформування;

по-друге, кожна з партій має свій фокус бачення нинішнього стану справ у країні, а відтак програма:

а) або взагалі не фіксує уваги на реальних проблемах суспільства (наприклад, корупції, порушенням законів тощо) і заявляє лише про загальний напрямок руху і необхідність подальших змін (як Програма Партії регіонів);

б) або ж партія згідно зі своїми ідеологічними настановами, нерозумінням, неусвідомленням і, відповідно, несприйняттям реалій початку ХХІ століття (загроз, викликів, мегатрендів розвитку) кличе назад – до будівництва соціалізму (як це має місце у Програмі КПУ);

в) або, вбачаючи корінь усіх проблем у радянському минулому України, пріоритетним завданням висуває своєрідне завдання, яке передбачає необхідність розквитатися з минулим (як пропонує програма ВО «Свобода»);

по-третє, усі партійні програми (крім документа Політичної партії «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка») мають потужний маніпулятивний заряд, опосередкованим свідченням цього є уникнення називання й обговорення вузьких і проблемних місць українського сьогодення або пропозиції, квінтесенцію яких відображає заклик «Назад – у минуле!», або своєрідна відмова від партійної програми і «вилучення» її із розділу «Програмні документи партії» (на сайтах політичних партій) та її «підміна», згідно із потребою періоду, іншими документами (наприклад, передвиборчою програмою);

по-четверте, кут бачення пріоритетів залежить від реального статусу політичної сили: вона парламентсько-правляча чи парламентсько-опозиційна;

по-п'яте, програми партій яскраво віддзеркалюють ступінь усвідомлення їх розробниками сутності науково-технічної модернізації України:

а) більшість з проаналізованих програм пропонує «точкові», а не системні зміни в науково-технічній сфері країни;

б) часто-густо немає розуміння взаємопов'язаності розвитку різних сфер суспільства (бракує когерентної логіки в підходах до змін, реформ): не можна демократизувати й лібералізувати функціонування однієї галузі, залишаючи незмінними інші суспільні сфери;

в) сподівання на зміни пов'язуються переважно не стільки з розвитком науки, з використанням її здобутків чи запропонованих інновацій, скільки з іншими чинниками, які, у разі приведення їх у дію, майже автоматично мають сприяти розвитку, реформам тощо. Крім того – не враховується людський чинник;

по-шосте, аналіз програм і співставлення «пропонованого» з «реальним» (здійснюваними тією чи іншою партією практичними кроками, поведінкою, політичними діями) свідчить, що між «теоретичними заявками» – програмами – і реальною політичною практикою багато дисонансів, суперечностей, а то й дій, прямо протилежних заявленому (про що говорить поява в сучасному політичному «словнику» таких понять, як «комуністи-капіталісти», «комуно-олігархічна більшість», «православні соціалісти» тощо);

по-сьоме, програми політичних партій багато в чому – фіктивні документи, які розробляються, найперше, для реєстрації політичної сили, для існування формальних підстав для згуртування представників певного суспільного сегменту («трудящих», «національно свідомих», «демократів», «лібералів» тощо) у передвиборчий час, у випадку необхідності суспільної підтримки в ході лобіювання інтересів, цінностей («слов'янська єдність», Митний союз та ін.), а не для серйозних суспільних перетворень, зокрема – у сфері науково-технічного реформування країни.

1. Про політичні партії в Україні. Закон України від 05.04.2001 №2365-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>

2. О партии.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://partyofregions.ua/about>

3. Програма Партії Регіонів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lvivrada.gov.ua/frakciyi/partija-regioniv/261-programa-partiji-regioniv>

4. Програма Об'єднаної опозиції «Батьківщина» «Справедлива держава, чесна влада, гідне життя». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://byut.com.ua/document.html>

5. [Сайт] Батьківщина, м. Світловодськ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://batkivschina.com/>

6. [Сайт] Львівська Батьківщина. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.batkivshchyna.lviv.ua/batkivschuna/program/index.html>

7. [Сайт] Батьківщина. Сайт Запорізької міської організації політичної партії ВО «Батьківщина». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zpbut.org/>

8. Програма Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://batkivshchyna.te.ua/?page=prog&sub=1>

9. Програма Комуністичної партії України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kpu.ua/programmakpu/?lang=uk>

10. Програма партії [Політичної партії «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка»]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://klichko.org/ua/about/programma>

11. Програма ВО «Свобода» (чинна). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.svoboda.org.ua/pro_partiyu/prohrama/